

פניני "להתהלך"

ביאורים הערות והארות מתוך ספרי "להתהלך" של הרב אורי הולצמן שליט"א

פרשת נצבים וילך | גליון מס' 34

דקדוקי מקראות

כִּי הַמִּצְוָה הַזֹּאת... לֹא בְשִׁמְסִים... וְלֹא מֵעֵבֶר לָאֵל.

ממה בא פסוק זה להוציא? מהי תורת השמים, תורת עבר הים? לעומת דרכו של אברהם, ששם מגמתו להעיר את לב העולם לקרוא בשם ה', ניצבת ישיבתם המסתורית של שם ועבר. ישיבה זו איננה מוזכרת בקומת הפשט, שכן ההסתתרות מן העולם הנגלה לעין היא שורש מהותה. חז"ל מלמדים שישיבה זו היתה חשובה מאוד בימי האבות, אליה שלח אברהם את יצחק בנו לאחר מעשה העקדה¹, לשם הלכה רבקה לדרוש את ה' ושם אף נטמן יעקב י"ד שנה². תורתם של שם ועבר היא תורת השמים, תורה שאיננה מבקשת להשפיע או לחולל תמורות בעולם, אלא דווקא להיחלץ ממנו. בפסוקים אלו מרמזת התורה שעל אף חשיבותה של תורה זו - תורה השמים של שם ותורת עבר הים של עבר³ - בוחרת היא בתורתו של אברהם, תורה הקרובה אל האדם ומתוך קרבתה מסוגלת להעיר את ליבם הישן של בני העולם. להרחבה ראה מאמרנו לפרשת חיי שרה: **ישיבת שם ועבר** (להתהלך בראשית).

דקדוקי מקראות

קריאתה של פרשתנו ואמירתה שהתורה קרובה ומתיישבת על הלב, מצטרפת למהלך המחודש של ספר דברים בכללו, המלמד על קרבתו של ה' ותורתו אל בני האדם⁴. כנגד מהלך מחודש זה עומד מעמד הר סיני שבספר שמות, המציג את המהלך הראשוני, בו התורה נתפסה כדבר שמיימי, מאיים ונשגב מהאדם. נטיב לעמוד על הפער באמצעות הטבלה הבאה:

דקדוקי מקראות

כִּי הַמִּצְוָה הַזֹּאת אֲשֶׁר אֶנְכִי מִצְוֶה הַיּוֹם לֹא נִפְלְאת הִיא מִמֶּךָ וְלֹא רִחֲקָה הִיא. לֹא בְשִׁמְסִים הִיא לֵאמֹר מִי יַעֲלֶה לָנוּ הַשָּׁמַיִמָּה וְיִקְחָהּ לָנוּ וְיִשְׁמַעֲנוּ אֹתָהּ וְנַעֲשֶׂנָּה. (ב) וְלֹא מֵעֵבֶר לָאֵל הִיא לֵאמֹר מִי יַעֲבֹר לָנוּ אֶל עֵבֶר הַיָּם וְיִקְחָהּ לָנוּ וְיִשְׁמַעֲנוּ אֹתָהּ וְנַעֲשֶׂנָּה. כִּי קָרוֹב אֵלֶיךָ הַדָּבָר מֵאֵד בְּפִיךָ וּבִלְבָבְךָ לַעֲשׂוֹתוֹ.

(דברים ל יא-יד)

פרשה זו המלמדת כי התורה אינה דבר שמיימי המנותק מחיי האדם, נכתבה בתורה במבנה כיאסטי, כשירה. הפסוק האחרון נושא את תוכן הקרבה החיובי והפסוק הראשון ושני הפסוקים האמצעיים שוללים את ההפך. הפסוק האחרון המורה על קרבת התורה המתבטאת ביטוי ממצה במילים "בְּפִיךָ וּבִלְבָבְךָ לַעֲשׂוֹתוֹ", מחזיר אותנו אל פרשת שמע, בה נאמר שאופן השגת אותה קרבה היא דווקא באמצעות השינון התמידי בפה המספיג את הדברים בלב:

פרשת ואתחנן	פרשת נצבים
וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אֶנְכִי מִצְוֶה הַיּוֹם	כִּי הַמִּצְוָה הַזֹּאת אֲשֶׁר אֶנְכִי מִצְוֶה הַיּוֹם
עַל לְבָבְךָ וְשִׁנְתָּם לְבִנְיָן וְדִבַּרְתָּ בָם	בְּפִיךָ וּבִלְבָבְךָ לַעֲשׂוֹתוֹ

להרחבה ראה מאמרנו לפרשת נצבים: **כִּי קָרוֹב אֵלֶיךָ הַדָּבָר מֵאֵד** (להתהלך דברים).

- 1 "כיון ששב אברהם אל נערי אל המקום אשר הניחם ולא ראו יצחק היו סבורים ששחטו אמרו לו יצחק היכן הוא אמר להם לבית עבר רבו הולכתיו ללמוד תורה לכך נאמר וישב אברהם כלומר לבדו ולא הזכיר יצחק" (מדרש אגדה בראשית כב יט).
- 2 "ותלך לדרוש - לבית מדרשו של שם" (רש"י בראשית כה כב).
- 3 "וישכב במקום ההוא - לשון מיעוט באותו מקום שכב אבל י"ד שנים ששמש בבית עבר לא שכב בלילה שהיה עוסק בתורה" (בראשית כח יא).
- 4 רמז זה נשלה משולחנו של הרב הגאון יוסף גוטפרב.
- 5 יסוד זה התבאר פעמים רבות במאמרנו.

דקדוקי מקראות

וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם בֵּן מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה אֲנִכִּי הַיּוֹם לֹא אוֹכֵל עוֹד
לְצֹאֹת וּלְבֹאֵהוּ אָמַר אֵלַי לֹא תַעֲבֹר אֶת הַיַּרְדֵּן הַזֶּה.

(דברים לא ב)

וכי מחמת גילו המופלג אין משה יכול להעביר את ישראל בירדן? הלא לכאורה ההפך הוא הנכון: כיוון שחטא במי מריבה, נגזר עליו לעמוד על סף הארץ וממילא למות. אלא שכדברנו כן הוא, כאן חושף הפסוק רבד עמוק יותר מזה הנגלה לעין, ברבד זה הסיבה שמשה איננו מכניס את ישראל לארצם היא בכדי להתגדר באנושיותו, להורות שאדם הוא ולא א-ל. זהו שאמר משה "בֵּן מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה אֲנִכִּי הַיּוֹם", על אף ששמשתי בתפקיד האלוהי ביותר עלי אדמות, אינני אלא בשר ודם, בן תמותה. זהו עומק דברי חכמים: "משה מן התורה מנין בשגם הוא בשר [וְהָיִי יָמָיו מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה]" (חולין קלט ב).

להרחבה ראה מאמרנו לפרשת וילך: ה' א-להיך הוא עֹבֵר לְפָנֶיךָ (להתהלך דברים).

דקדוקי מקראות

וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לַיהוָה וַיֹּאמֶר אֵלָיו לְעֵינַי כָּל יִשְׂרָאֵל חֹזֵק וְאֶמְצָא...הַקֹּהֵל אֶת הָעָם הָאֲנָשִׁים וְהַנָּשִׁים וְהַטָּף וְגֵרָךְ אֲשֶׁר בְּשַׁעְרֶיךָ לְמַעַן יִשְׁמְעוּ וְלִמְעַן יִלְמְדוּ וַיֵּרָאוּ אֶת ה' א-לֵהֶיכֶם וַיִּשְׁמְרוּ לַעֲשׂוֹת אֶת כָּל דְּבָרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת. (דברים לא ז-יב)

מה בין פרשת מינוי יהושע לפרשת הקהל בה נצטווה המלך לקרוא את התורה באוזני עמו פעם בשמיטה? סמיכות פרשיות זו היא המשך ישיר של אותה מגמה שעמדנו עליה. להורות, שמשה ואחריו יהושע ואחריו כל שאר המלכים שיעמדו לישראל, אינם מקורות הכח וסמכות אלא צינורות בלבד, שליחים של ה'. מטעם זה, תכף עם מינוי יהושע מעמידו משה על מהות תפקידו - ללמד תורה לעמו ישראל. שכן, אילו היה המלך אמצעי בלעדי בין ה' וישראל לא היה כל פשר למצות הקהל בה נצטווה המלך 'ללמד' את העם כולו תורה, שהרי עליו בלבד היה ללמוד, בכדי לדעת כיצד להנהיג את העם. מצות הקהל מלמדת שכל יהודי ויהודי ראוי וזכאי לחיבור אישי ובלתי אמצעי עם הבורא דרך התורה.

להרחבה ראה מאמרנו לפרשת וילך: ה' א-להיך הוא עֹבֵר לְפָנֶיךָ (להתהלך דברים).

פרשת נצבים

ספר שמות

וַיַּעֲמֵד הָעָם מִרְחֹק
לֹא נִפְלְאָתָה הוּא מִמֶּךָ וְלֹא
רְחֹקָה הוּא

אַתֶּם רְאִיתֶם כִּי מִן הַשָּׁמַיִם
לֹא בְּשָׁמַיִם
דְּבָרִיתִי עִמָּכֶם

וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה עֲלֵה אֵלַי
הִהְיֶה וְהָיָה שָׁם וְאַתָּנָה לָךְ
אֶת לַחַת הָאָבֶן

וַיֹּאמְרוּ אֶל מֹשֶׁה דַּבֵּר אֵתָּה
וַיִּשְׁמַעְנוּ אֶתָּה וְנַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָעָה

להרחבה ראה מאמרנו לפרשת נצבים: כִּי קְרוֹב אֵלֶיךָ הַדָּבָר
מָאֹד (להתהלך דברים).

דקדוקי מקראות

ה' א-להיך הוא עֹבֵר לְפָנֶיךָ הוּא יִשְׁמִיד אֶת הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה
מִלְּפָנֶיךָ וִירְשָׁתָם יְהוֹשֻׁעַ הוּא עֹבֵר לְפָנֶיךָ כְּאֲשֶׁר דָּבַר ה'.

(דברים לא ג)

וקשה, שלכאורה הפסוק אומר שני דברים שאינם עולים בקנה אחד, מחד "ה' א-להיך הוא עֹבֵר לְפָנֶיךָ", ומאידך "יְהוֹשֻׁעַ הוּא עֹבֵר לְפָנֶיךָ". מעתה תשאל, מי הוא העובר - ה' או יהושע? אלא שפסוק זה טומן בחובו חידוש גדול: מלבד המהלך של מי מריבה המנמק בדיעבד מדוע משה אינו מכניס את בני ישראל לארצם, ישנה סיבה עקרונית עמוקה מדוע מוכרח הדבר שחלק הכניסה לארץ יועבר לאיש אחר במקום משה. שאילו משה היה משלים את המהלך כולו מיציאת מצרים ועד הכניסה לארץ, היה מקום לטעות אחריו שאיננו איש אלא א-ל. אולם, כאשר מועברת ההנהגה ליהושע והתהליך מתפצל לשניים - חלק היציאה משעבוד מצרים וחלק הכניסה לארץ - מתברר למפרע שאין הדבר תלוי לא ביהושע ולא במשה ושניהם אינם אלא שליחים, כלי שרת בידיו של שלישי גבוה ונעלם. בכך מתיישבת סתירת הפסוק כמין חומר, שכאשר מצטרף יהושע למהלך מתגלה שבעצם "ה' א-לֵהֶיךָ הוּא עֹבֵר לְפָנֶיךָ".

להרחבה ראה מאמרנו לפרשת וילך: ה' א-להיך הוא עֹבֵר לְפָנֶיךָ (להתהלך דברים).

דקדוקי מקראות

וַיֵּצֵא מֹשֶׁה אוֹתָם לֵאמֹר מִקֶּץ שִׁבְעַת שָׁנִים בְּמַעַד שְׁנַת הַשְּׁמִינִי
בְּחַג הַסֻּכּוֹת. (דברים לא י)

מצות הקהל ששורשה נעוץ בחג הסוכות, זוכה להרחבה בספר עזרא ואחר כך במשנה. בספר עזרא מוצאים אנו מעמד דומה שנערך לא בחג הסוכות אלא דווקא בא' תשרי, בראש השנה. ואף במשנה מוצאים אנו שתקנו חכמי בית שני מעמד דומה שנערך על ידי הכהן הגדול ביום הכיפורים. התרחבות זו על פני מועדי החודש השביעי יש בה בכדי להוכיח את

שהתבאר רבות במאמרינו אודות הקשר הפנימי שבין ראש השנה, יום כיפור וסוכות, כאשר שיאה של עבודת ה' במקדש שהחלה עם תחילת החודש השביעי מתפרצת התפרצות של חיות ושמחה לפני ה' בחג הסוכות. כך, במקביל לעבודת ה' במקדש דרך הקרבת הקרבנות, הולכת ומכה שורשים צורת עבודה פנימית ושורשית יותר הנוגעת בעצם הברית והשייכות לעם כולו, הלא היא, החיבור אל הברית דרך לימוד התורה. בטבלאות שלהלן נוכל להיווכח בהשוואת המקורות בין פרשת הקהל ומעמדו של עזרא, ואף בהשוואה הלשונית וצימוד המשניות שרבי עורך בין מעמד קריאת התורה של הכהן הגדול ביום כיפור וקריאתו של המלך בהגיע שנת השמיטה:

דברים	נחמיה
הקהל את העם האנשים והנשים והטף	לפני הקהל מאיש ועד אשה...נגד האנשים והנשים
תקרא את התורה הזאת נגד כל ישראל באזניהם	ויקרא בו...ואזני כל העם אל ספר התורה
למען ישמעו ולמען ילמדו...ובניהם אשר לא ידעו ישמעו וילמדו	וכל מבין לשמע...והלויים מבינים את העם...כי הבינו בדברים אשר הודיעו להם
משנה סוטה ז ז	שם ח
ברכות כהן גדול כיצד חזן הכנסת נוטל ספר תורה ונותנה לראש הכנסת, וראש הכנסת נותנה לסגן, והסגן נותנה לכהן גדול, וכהן גדול עומד ומקבל וקורא עומד, וקורא אחרי מות, ואך בעשור. וגולל את התורה ומניחה בחיקו ואומר: יותר ממנה שקריתי לפניכם כתוב כאן. ובעשור שבחומש הפקודים קורא על פה, ומברך עליה שמונה ברכות: על התורה, ועל העבודה, ועל ההודיה, ועל מחילת העון, ועל המקדש, ועל ישראל, ועל הכהנים, ועל שאר התפילה.	פרשת המלך כיצד מוצאי יום טוב הראשון של חג, בשמיני לא במוצאי שביעית, עושין לו בימה של עץ בעזרה, והוא יושב עליה, שנאמר: מקץ שבע שנים במועד וגו'. חזן הכנסת נוטל ספר תורה ונותנה לראש הכנסת, וראש הכנסת נותנה לסגן, והסגן נותנה לכהן גדול, וכהן גדול נותנה למלך, והמלך עומד ומקבל וקורא יושב... וקורא מתחילת אלה הדברים עד שמע, ושמע, והיה אם שמוע, עשר תעשר, כי תכלה לעשר, ופרשת המלך, וברכות וקללות, עד שגומר כל הפרשה. ברכות שכהן גדול מברך אותן, המלך מברך אותן, אלא שנותן של רגלים תחת מחילת העון.

להרחבה ראה מאמרינו לפרשת וילך: לַמַּעַן יִשְׁמְעוּ וּלְמַעַן יִלְמְדוּ (להתהלך דברים).

לתגובות הערות, ולהצטרפות לרשימת תפוצה לקבלת העלון ומאמרים שבועיים:

shiurimholzman@gmail.com 052-761-5923

נערך על ידי: הרב יהונתן פרידמן עיצוב ועימוד: ארי' יארמיש